Ortnamn och namn på hus & gårdar i Malmö (1957 och tidigare)

Malmö
Hus

Slottet
Malmö fästning

Kramer

MALMÖ
FORNMINNESFÖRENING
1957
Ortnamn i Malmö. Av arkivarien, fil. doktor
Ingemar Ingers bildspel Anders Dernback

Bortglömda namn i Malmö på platser:
Bialitt, Gamla Sege, Lagården, Lembkes mölla, Lilla Kalinan, Malta och Segemölla.

En stor del av bebyggelsenamnen utgöres av namn på lantställen och sommarvillor, som blivit anlagda på stadsjordarna. Två av dessa härstamma från 1600-talet — Håkanstorp och Terningholm, åtskilliga äro 1700-talsnamn, såsom Ribersborg, men de flesta tillhöra 1800-talet. Erikslust, Rostorp, Rönneholm, Mon Bijou och Tusculanum

De äldsta kända skrivningarna:

Malmöghe?, Malmöghe stamma från mitten av 1100-talet; en norsk-isländsk källa från mitten av 1200-talet har den mera ålderdomliga västnordiska formen Malmhaugar; angående ett tidigt bortfall av -h- i dansk-skånska skrivningar av med –hög sammansatta ortnamn.
— Skrivningarna av typen
Malmög(h)e fortsätta ända till början av 1500-talet, men från 1300-talet omväxlande med yngre utvecklingar: Malmöyr 1341, Malmöie 1350 och redan 1367 den nuvarande skrivformen Malmö. Denna form växlar med den äldre formen Malmög(h)e, som förekommer sporadiskt ända till 1510, något som torde kunna förklaras ur konservativa skrivvanor. Under 15- och 1600-talen skrives namnet omväxlande Malmö, Malmöö och Malmöe. Redan vid medeltidens slut torde uttalsformen Mallme ha varit utbildad och är belagd i skrift en enstaka gång (Malme 1550) men har annars icke slagit igenom i skrift. Det som ursprungligen hette Malmö var den forna bondbyn högre uppe i land, som sedermera blev övre Malmö; om det inbördes förhållandet mellan den äldre samhällsbildningen och det nyare stadssamhället (Nedre Malmö)

Ellenbogen och Sqvalperup. De tillhöra båda de försvunna namnen; beträffande det sistnämnda kan man t. o. m. ifrågasätta, om det någonsin existerat, eller om det inte är en ren uppdiktning. Ellenbogen är för första gången belagt under denna form 1329 och förekommer därefter omväxlande med El(l)bogen och är tyskarnas och Hanseaternas benämning på Malmö. Namnet försvinner på 1500-talet; det är belagt ännu omkr. 1580 såsom överskrift på Brauns och Hogenbergs kända kopparstick över Malmö på 1580-talet. Namnets betydelse är "armbåge" och åsyftar den bågformiga sträckningen av kusten utanför Malmö.

"**Skvalperup**" och påvisat att namnet inte är tillfredsställande bestyrkt. Det förekommer första gången i ett yngre tillägg från slutet av 1500-talet till Henrik Smiths krönika under formen Svalperup; när det senare nämnes i 17- och 1800-talslitteraturen är det under den korrigerade formen Sqvalperup eller Skvalperup. Wåhlin anser på goda grunder namnet vara uppdiktat, och hans viktigaste argument därför är, att namnet icke nämnes en enda gång under medeltiden.

Övriga bebyggelsenamn.

Almbaeken, f. d. utvärdshus i Södra Förstaden. Från lantstället Andreelund frånsåldes på 1860-talet den areal, varpå utvärdshuset Almbacken med bryggeri anlades. Av trädnamnet alm. Härefter: Almbacksgatan.

Altona, f. d. förlustelseställe inom kvarteret av samma namn i Gamla staden. (Isberg, Anteckningar, 21). Uppkallelse ef ter den tyska staden Altona. Också i Lund har funnits ett värdshus med detta namn.

Amerikanarehuset (Amerikånarehused), hus i Kirsebergsstaden; beboddes av en svensk-amerikan.

Andreelund (Andrelönn), f. d. lantställe i Södra Förstaden. Efter handelsman Andreas Wiedberg, f. 1733, d. 1812. (MFÅ 1944: 88, 90). Härefter: Andreelundsvägen.

Annoskolan (A'nnoskolan), folklig benämning på Mellersta förstadsskolan vid Föreningsgatan. Efter inskriften å fasaden: ANNO FOLKSKOLA 1899.

Apoteket Lejonet (Abetaced Lajjoned). Benämndes tidigare Nya apoteket.

Utvärdshuset Almbacken från 1860

Kvarteret Altona

Backaskolan, (Bakaskolan), folkligt namn på Kirsebergsskolan vid Lundavägen, upprättad 1882; av **Bakkana.** kortnamn för Kirsebergs backar.

Bagarestället (Bagareställed), lantgård å Spillepengsmarken,
även kallat Pittor bagares efter innehavaren bagaren Petter

Andersson (f. 1837). Gården kvarstår ännu, till stor del moderniserad, och är belägen ungefär mitt emellan Stora och Lilla Segeå.

Baracken (Braken). Förekom som öknamn på tre olika fastigheter. Enl. Isberg, s. 343-344 dels nr 675-677 vid Hospitalsgatan, dels nr 756-757 vid Ostindiefararegatan, dels ock efter en muntlig uppgift ett hus vid Norra Bulltoftavägen i Kirsebergsstaden. Av franskt baraque, provisorisk hydda, ett låneord, som inkommit i slutet av 1600-talet.

Beleshög (Byllehdj, senare Be/eshö'g), lantställe i Västervång, uppkallat efter en ättehög därstädes med namnet Byllehö'j; denna genuina form användes av befolkningen i Hyllie och Limhamn, som hade högen närmare inpå sig än stadsborna. Högens namn kan möjligtvis innehålla ett forntida mansnamn Bele, där E mellan B och L utvecklats till ett ljud mellan Y och Ö (s. k. labialisering); vid 1800-talets namngivning av lantstället Beleshög torde det dock närmast vara den från Frithiofs saga kände kung Bele, som varit mönstret. Den av A. U. Isberg d. y. gjorda identifieringen av det medeltida **Blusshöyen (1457)** med Beleshög är ur språklig synpunkt ohållbar och måste beteckna någon annan lokalitet. Ordet "bloss" heter i Oxie härads folkmål norrut bloss, söder om Malmö blyss; av Blusshöy skulle aldrig kunna ha utvecklats **Byllehö'**

Bialitt (Bi altitt), f. d. krog (mellan 1780-1841) vid västra sidan av Stortorget å platsen för nuv. Frimurarehotellet. Av bia, vänta, och /Ut, västskånsk form för "litet" (da. lidt). Två f. d. krogar på Skånes landsbygd hade samma namn, en i Torrlösa och en i Strövelstorp.

Blekingsborg, en farm söder om Ystadvägen, uppkallad efter en plantagelycka Bleking, namngiven 1752; jfr under Plantagelyckorna. Kallades också Löttorpagåren eller Löttorpaställed efter en ägare Luttropp.

Borgmästaregården (Bårjmdsstaregåuren) med borgmästarens löningsjord. Borgmästaregården 1816.

Caroli församling (Karöli fårsämmling), liksom Caroli kyrka uppkallad efter konung Carl XI; ursprungligen kyrkoförsamling för de inom staden bosatta tyskarna, från 1812 svensk territorialförsamling, som upphörde 1948, då den blev delad på S:t Petri, S:t Pauli och Kirsebergs församlingar.

Caroli kyrka (Karöli tjårrka), ursprungligen anlagd 1686 såsom kyrka för den tyska församlingen i Malmö och därför vanligen kallad Tysk-kyrkan (se denna art.). Tyska eller Caroli kyrcka 1765. Den nuv. Caroli kyrka är byggd 1880 på platsen för den gamla. Jfr föreg. artikel.

Cederbergs krog (Sedorbarjs kråg),1)f. d. värdshus med läge i närheten av Värnhem.

Scania - Vabis vid Blekingsborgsvägen.

Borgmästar-gården

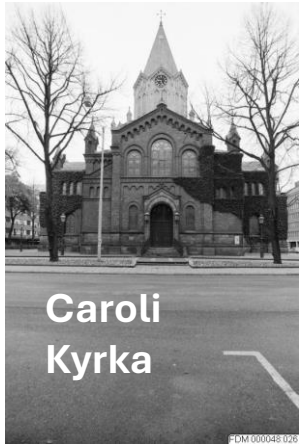

Concordia (Kongkå'rrdia), ursprungligen en klädesfabrik, anlagd av Frans Suell 1797 å tomterna nr 203-204. Av lat. concordia, enighet. Sedan 1889 restaurant och möteslokal.

von Conowska stiftelsen, ålderdomshem, uppkallat efter stiftaren, hovjunkaren Diedrich Christian von Conow, som 1759 donerade fastigheten 238-239 vid Själbodgatan att användas till fattighus för ålderstigna kvinnor; sedan 1930 sammanslagen med Gersoniska stiftelsen. Det folkliga namnet var Lagården.

Dal, se Nummer 9 Dal. Dalarna eller Dalagården (Dalagåren), en farm; Dalarne 1853; ursprungligen en plantagelycka. Dalarne, namngiven 1752.

Dammfri (Dåmmfri), lantställe, som i senare delen av 1800-talet tillhörde handlanden Johan Danius. Namnet skrevs 1865 Damfred och 1871 Damfri. Stadsarkivarien Leif Ljungberg har i brev uttalat den förmodan, att det ursprungligen avsedda namnet varit Daniifred, varav blivit Damfred. Men det är också möjligt att namnet Dammfri är givet med tanke på den lantliga avskildheten från storstadens damm. Efter Dammfri äro i senare tid uppkallade Dammfrigången och Dammfriskolan.

Davidshall (Daveshåll, med öppet a som i "have"), restaurant, anlagd 1862 av handl. David Lenander (f. 1825, d. 1882). Här ingår hall i betydelsen "palats, festsal". Härefter: Davidshallsbron och Davidshallsgatan.

Det svarta hålet (De svarrta hälled), enligt en muntlig tradition ett hus vid Generalsgatan men enligt A. U. Isberg, Handbok, ett vid Adelgatan. Kanske det är frågan om två olika hus.

Doffeln (Dåf felen eller Doff elen), folkligt namn på Malmö yllefabrik vid St. Nygatan och Studentgatan. Jfr **Lumpan.**

Elisefarm (Elisef ä'rm), lantställe med jordbruk vid Rönneholmsvägen, uppkallat efter hospitalsföreståndaren Andreas Risens hustru Elisabeth Gestrich. Elisefarm 1811. Uttalsformen -f ärm visar att det är det franska f erme (lantgård), icke det engelska farm, som ligger bakom; jfr också på landsbygden Lisef ä'rm i Tottarp och Lovisefä'rm i tinnarp.

Ellstorp (Al'llstårp eller E'llstårp), hus vid Sallerupsvägen, sedermera bebyggt område. Anders Jönssons änka Elna Persdotter, f. i Tottarp 1822, d. i Malmö 1915, köpte ett hus vid Sallerupsvägen, som hon byggde om och gav namnet Ellstorp, ett namn som sedan 1898 förekommer i S:t Pauli församlingsbok. Tidigare förekom beteckningen 3:e Trakten n:r 7.

Erikslust (ErikslOst), lantgård i Västervång. Erikslust 1861. Ändelsen -lust var modern vid namngivning av lantställen och villor under 1800-talet, så ock i Danmark (under formen -lyst, t. ex. Marielyst vid København och Marienlyst vid Helsingör).

Falekens lantställe (Fållkens lantstä'lle), äldre folklig benämning på Tusculanum (se denna art.), tillhörigt förste stadsläkaren, d:r J. H. Falck, f. 1825, d. 1901. Jfr sådana binamn som Faxagården, Luttropagården och Qvidingahuset till resp. Ribersborg, Blekingsborg och Sjölunda.

Faxagården (Fakksagåuren), folkligt namn på **Ribersborg**, som sedan 1842 varit i den **Faxeska släktens besittning;**

Framnäs (Framnä' s), villa i Västervång. Enligt inskrift å en sten: "August Flensburg uppförde Framnäs 1848." Uppkallelse efter Framnäs i Frithiofs saga.

Fredriksherg (Fredriksbårrj), f. d. värdshus och förlustelseställe i östra förstaden. öppnat 1/5 1869 och uppkallat efter köpmannen Fredrik Löhr. Härefter: Fredriksbergsgatan.

Fridhem (Fridhimm eller Fridhimmsgåuren), egendom å Magistratsjorden, uppförd 1848 av dåv. rådmannen Ludvig B. Falkman Fridhem var ett under 1800-talet populärt gårdnamn och villanamn, varav detta är ett av de äldsta. Ifrån en annan egendom Fridhem. i Västra Förstaden (Regementsgatan 116) har villaområdet Fridhem sitt namn.

Fyrkappan, annan benämning på Henrikslust vid hörnet av nuv. Hantverkaregatan och Henrikslustgatan Fyrkappa hus med kvadratisk grundform.

Fönike-Hansens (Fö'nikehannsens), en trelängad lantgård å Spillepengsmarken, ännu kvarstående 1957. Namn av okänt ursprung, brukligt sedan 1870-talet.

Första Trakten (Fårrsta Trakkten), egentligen kortform för "Första traktens gårdejordar", med småbruk bebyggt område i östra Förstadens ytterområde utmed norra sidan av Lundavägen. På 1870-talet hade gårdejordarna blivit uppdelade i fem områden, trakter eller ägotrakter, Första, andra, tredje, fjärde och femte trakten, men av dessa benämningar synes endast Första trakten ha blivit allmänt bruklig. Äldsta belägg är i Caroli församlingsbok 1878: Gårde jord, 1.1« Trakten i ö. Förstaden, och nyaste belägg är 1:a trakten i Malmödelen av rikstelefonkatalogen 1956, s. 345. En äldre invånare i Första Trakten svarade på min fråga om någon annan benämning tidigare använts, att han tyckte sig minnas att området kallats Strandhusen (Strannhilsen).

Gamla Sege (Gåmmla-sä.je), gård och f. d. **värdshus å Spillepengsmarken**, riven 1934. Dess officiella namn var Segeholm (1827) eller Segeholmshuset (1816); ett äldre namn, belagt redan 1663, var Emaus efter den bibliska orten Emaus. Gamla Sege och Segeholm är uppkallelse efter den närbelägna Sege å; se vidare denna art. samt Nya Sege. Krogrörelsen upphörde tidigare i Gamla Sege än i Nya Sege. I senare tid har Gamla Sege använts såsom arbetarbostad under Arlövgården, bl. a. såsom logis för betupptagare från Småland, varav kommit den skämtsamma benämningen H otätt Smålann. Gamla Staden (Gammla Stan), numera benämning på staden inom broarna i sin helhet; tidigare avsågs därmed endast den äldre del, som fanns före stadsområdets utvidgning söder- och österut 1807, under det att de nytillkomna kvarteren (kring St. Nygatan och Norregatan) benämndes Nya Sta(de)n; denna uppdelning har sedermera försvunnit, och i en senare tids språkbruk kallas hela stadsområdet inom broarna Gamla Stan.

Grönekulla (Grönekölla), f. d. lantgård i Grönvången vid Ribersborgsvägen. Gröna kullen 1894.

Göingahuset (Mgahused), f. d. hus å Spillepengsmarken; var beläget nära Stora Segeå. Har varit bebott av någon göing (jyng) eller varit tillhåll för göingar vid deras Malmöfärder.

Heleneholm (Helenehå'llm), f. d. lantställe, känt sedan omkr. 1800, sedermera restaurant vid Ystadvägen. Uppkallat efter kammarrättsrådet Petter Ludvig Cronsioes hustru Helena Schultin (f. 1759, d. 1819). Angående bruket av ändelsen -holm, se vidare under Terningholm.

Henrikslust (Henrikssst), ett lantställe uppfört 1816 av Henrik Kockum och beläget i hörnet av nuv. Hantverkaregatan och Henrik Smithsgatan, rivet på 1930-talet.

Himmelmannahuset (-hused), f. d. hus vid Sallerupsvägen, beboddes på 1880- och 90-talen av en brunngrävare med öknamnet Himmelman.

Holmen (Hi almen), Frans Henrik Kockums sommarställe i Södra Förstaden, rivet 1902. Holmen 1839.

Hospitalet eller Malmö hospital (Spetåled) vid Rundelsgatan, där det blev förlagt 1675, från 1879 med officiell benämning Malmö Asyl eller Asylen, nedlagt 1928.

Håkanstorp (Hå'genstårrp, senare Hålanstårrp), lantgård s. om Sallerupsvägen med urspr. 70 tunnlands areal, sedermera 19 villaområde. Hågenstorp 1684, Håkanstorpsägendomen 1781. Uppkallad efter ägaren, handlanden Oluf Hågensen, omnämnd i handlingar 1666 och 1679. Efter denne är i senare tid Oluf Hågensens alle uppkallad.

Höga mölla (HöjamPlla), f. d. holländsk väderkvarn i Kirsebergsstaden, byggd 1805 såsom den förste "holländaren" i Skåne och försåld till bortflyttning 1906 och återuppsatt i V. Klagstorp. Höga Möllan 1827, Högamölla 1850. Innehavaren kallades Höjambllaren. Härefter uppkallad Högamöllegatan.
Ett jordfast mjölkbord, som stod vid Höga mölla, kallades Myllebored.

Inrättningen (Inrättningen eller Mrdttningsgåren) Malmö arbets- & försörjningsinrättning vid Sallerupsvägen, anlagd 1896; namnet i senare tid ersatt av Värnhem.

Jerusalem (Jeråsalemm eller Jertisalemmsgåren), f. d. hyreskasern med 4 längor vid Jerusalemsgatan, byggd 1806, varefter benämningen snart kommit i bruk, och riven 1889. Där Jerusalem förekommer i Skåne såsom ortnamn synes det ha betydelsen fattigkvarter, primitiv bostad; andra bebyggelser med namnet Jerusalem äro kända från Fosie, Lund och Eslöv.

Sankt Johannes kyrka (Johinnestjårrkan), församlingskyrka, byggd 1906 och uppkallad efter aposteln Johannes.

Johanneslust (Johannessst, finare Johanneslösst), f. d. förlustelseställe vid Sallerupsvägen (" J o hannesljsst de va itt tjälltringah o 11 såmm va himmst"). Namnet ingår i den nuv. Johanneslustgatan.

Jämmertut(a), (Jä'mmortud eller Jä'mmortuda), f. d. bondgård i Kirsebergsstaden, ungefär vid platsen för nuv. Kirsebergskyrkan. Namnet efter några invånare, som varit jämmerfulla till sin läggning.

Jämtland (Jä'mmtlann), en farm, sedermera handelsträdgård nära Trelleborgsvägen. "Plantage-ägendom vid Fosie borror, Jemteland kallad" 1767. Var ursprungligen namnet på en 1752 namngiven plantagelycka Jemteland nr 18, som liksom övriga sådana voro uppkallade efter svenska landskapsnamn. Jfr Blekingsborg, Nummer 9 Dal m. fl.

Kalinehuset (Kali'nehused), f. d. hus å Spillepengsmarken vid Lundavägen, närmast Arlöv (Jfr Arlövhuset). Huset, som var byggt omkr. 1800 och revs 1955, användes som arbetarbostad under Arlövgården och slutligen som bostad för pensionerat arbetsfolk. Omväxlande med Kalinehuset användes benämningarna Arlövhuset och Lilla Kalinan. Callinhuset 1734 (kan angiva ett äldre hus på platsen). Uppkallat efter det närbelägna värdshuset Kalinan på Arlövs område i Burlövs s:n. Om ursprunget till namnet Kalinan, som är en ryttare Collin i slutet av 1600-talet.

Kalopsenborg (Kalå'ppsenbårj), f. d. värdshus eller spisställe vid Lilla torg, där lantbor vid stadsresor kunde få ett middagsmål för 12 skilling (1860- och 70-talen). Ändelsen -borg är här skämtsamt använd; ifrån att ursprungligen ha använts om befästa slott, kunde den senare användas om andra mera välbyggda egendomar och t. o. m. om torp och smärre hus, där man stundom vid namngivningen sökte åstadkomma en kontrastverkan mellan namnets första och andra led; jfr namn av typerna Blåsenbörg, Lusenbörg m. fl. å Skånes landsbygd.

Karl möllares mölla (Kal myllares mylla), väderkvarn (stubbamölla), förut vid nuv. Ehrensvärdsgatan, sedermera flyttad till egendomen Mölledal i Kirsebergsvången (Beijers park).

Katrinelund (Katrinelönn), barnhem (vårdanstalt) vid Sallerupsvägen; efter en föreståndarinna Catharina Sandberg, f. 1840.

Kirsebergshusen (T jissebjershusen eller T jyssebjershusen eller T jyssebärshusen), äldre benämning på Kirsebergsstaden, hussamling (förstad) som uppstått på och invid Kirsebergs backar. Såsom genuina uttalsformer ha i Burlövs s:n ytterligare iakttagits Tjissebjerahusen eller T jyssebjerahusen.

Ko-Hans Anderssons (K6-Ha.ns-Annors), småbruk i Första Trakten, slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Hotel Kramer (Hotäll Kramor, Kramors hotäll eller blott Kramor med öppet a, finare Kramor med slutet a), uppkallat efter källaremästare Fritz Kramer, innehavare sedan 1869. Förut kallat Fackens efter en källaremästare J. M. Fick.

Kristinelund (Kristinelönn), f. d. lantgård nära Rönneholmsvägen. — Christinelund 1842.

La(du)gården, (La'gåren), folkligt namn på von Conowska stiftelsen (se denna art.) då den var förlagd på sin gamla plats vid Själbodgatan; komma po Lågåren, få husrum i v. Conowska stiftelsen. Ladugården kallas redan 1589 för Per Knudsöns Laagaard. I äldre danskt språkbruk har ladegård betydelserna 1) komplex av uthusbyggnader å herregård eller annan större gård, 2) avelsgård eller utgård och 3) fattiggård. Von Conomska ladugården, Isberg, (1876). Benämningen Lagåren användes i folkligt tal ända till omkr. 1930; detta år revs den gamla byggnaden, stiftelsen blev sammanslagen med Gersoniska stiftelsen och båda förlades till Pildammsstaden.

Landshövdingehuset (Lannsdodingahused), äldre folkligt namn på landshövdingeresidenset. Annars: Residä'nnsed eller Residdnnsen.

Latinskolan (Lati'nskolan), den vanliga benämningen på Malmö högre allmänna läroverk. Motsvaras på landsbygden av Mallme skola eller Stas skola (ant. i Hyllie).

Lejonet, se Apoteket Lejonet.

Lembkes mölla (Lenkes mylla), f. d. väderkvarn ,vid nuv. Vårgatan; efter släktnamnet Lembke.

Lilla Kalinan (Li'llakalinan), se Arlövhuset och Kalinehuset.

Lillaskola (Li'llaskola), f. d. skolhus vid Källaregatan i Kirsebergsstaden.

Lorensborg (Lorensbå'rrj), eller farmen n:r 6 i Magistratsvången, f. d. lantgård väster om Pildammarna. Dit flyttade år 1895 jordbrukaren Nils Hansson, f. 1832, hans hustru och makarnas son Gustaf Lorens Hansson, f. 1873 i Västra Skrävlinge. Farmen uppkallades då efter nämnde Lorens Hansson, vilken sedan övertog stället och dog där 1954. Försvann 1956 i samband med anläggandet av Stadionstaden.

Ludvigslust (Loddvisljsst, finare Loddvdslösst), villa vid Lundavägen. Namnet belagt 1883.

Lugnet (Longned), ursprungligen lantställe, sedermera område, motsvarande n. ö. delen av Södra Förstaden. ("Di bor Po Longned"). Lugnet 1827.

Lugnet II. Detta namn tillhörde också Frans Suells lantställe i Möllevången; anlagt 1796, jfr "Lugnet uti Möllevången" såsom underskrift till Dahlbergs målning från omkr. 1850 (Gamla Malmö genom konstnärsögon sid. 25). Den vanligaste benämningen var emellertid Möllevångsgården.

Lumpan (Lommpan), skämtsamt namn på Malmö yllefabrik vid St. Nygatan och Studentgatan (Doffelen). Namnet brukligt redan på 1880-talet, liksom benämningen lommpetösor på arbeterskorna därstädes.

Magistratsvillorna. Så benämndes de magistratspersoner tillhöriga -villorna, varav de sista revos för att bereda plats för Stadsteatern med tillfartsvägar. De voro Fredriksro, Henriettero, Hyddan, Carlstorp, Rosenhill, Fridhem, Carlsro och Villa Francs.

Malmöhus. Mallmöhuess (slot) 1529, Mallmöhus 1529, Malmöehus 1541. Ej brukligt i folkligt tal utom i förbindelsen Malmöhus län (Mållmehus län); annars användes benämningarna Malmö slott eller Slottet. Angående hus i äldre språkbruk i bet. "befäst slott", jämför Glimmingehus och Lillöhus i Skåne, Koldinghus och Riberhus i Jylland.

Magistratsvillorna

I Malmö (Som utdrag ur Leif Ljungbergbergs artikel)

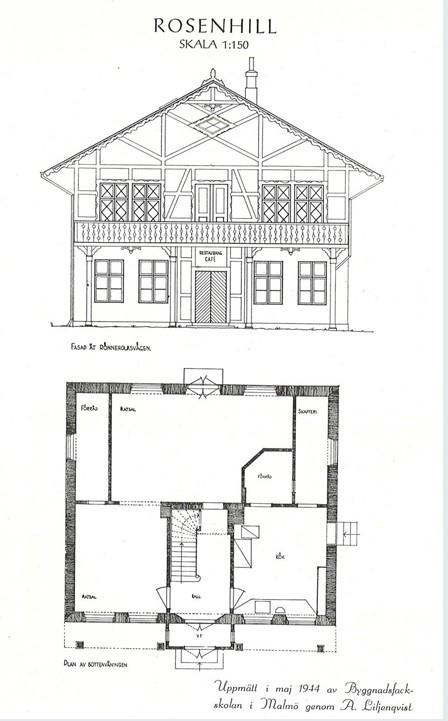

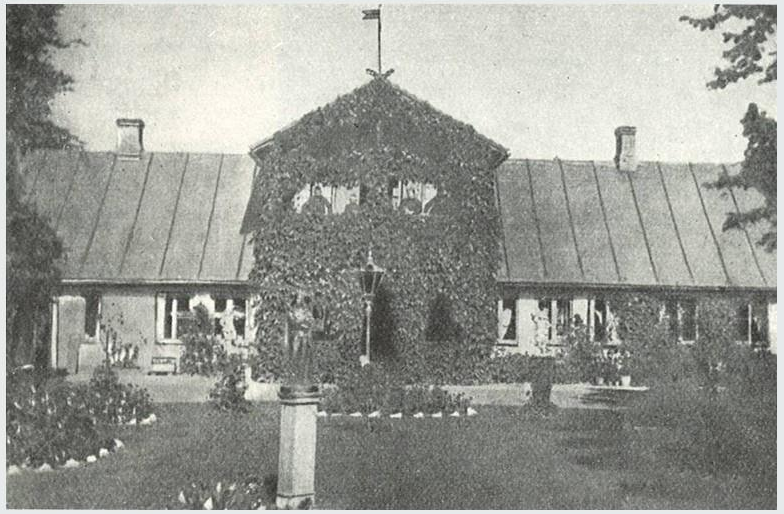

Hyddan år 1873

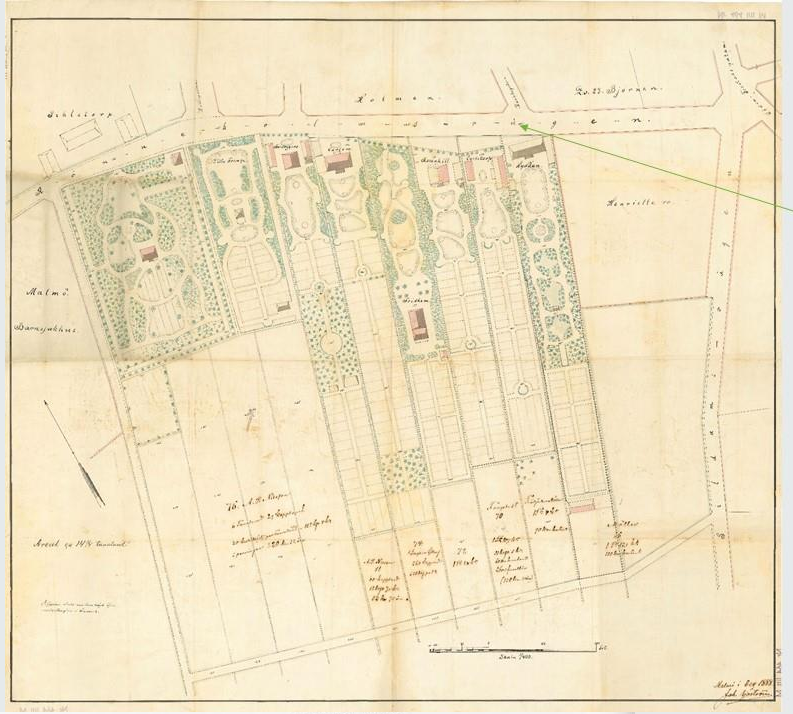

Magistratsvillor låg längs med Rönneholmsvägen

Rönneholmsvägen 68
År 1974

© Leif Rosén / Malmö Museer

Fridhem

1421 Erik av Pommern

Erik av Pommern, 1421 donerade gården Henrikstorp till "Malmö Byes beste, gavn og bestand". Denna donation tillerkändes magistraten så som löningsjord genom överenskommelse mellan nämnda myndighet och borgerskapet. Med Henrikstorp, vars exakta läge man ej känner - det angives ligga i Oxie härad omedelbart intill stadens gräns i söder - har möjligen följt det område där Övre Malmö låg eller just den s. k. Magistratsvången Så som en magitsratens löningsjord var Magistratsvången använd ända till slutet av 1800-talet.

Var låg området

För våra dagar (dvs 1945) att se skulle de ungefärliga gränserna vara i norr Rönneholmsvägen, i öster Södra Förstadsgatan och Lindeborgsvägen och i söder Ärtholmsvägen samt i väster Dammfrivägen. Den inneslöt det område, på vilket det äldsta Malmö ("Ovra Malmö") skall ha varit beläget. Som en följd härav måste man sätta magistratsvillorna i sammanhang med stadens äldsta historia

Området

Gråbrödersstycket, innefattande en areal av 30 tunnland och 12 kappland och beläget, uttryckt i modernt språk, söder om Rönneholmsvägen, ungefär mellan Triangeln och Elisefarm. Ja, man måste t. o. m. ta i betraktande det större jordområdet, Magistrats- eller Rådmansvången, varav Gråbröder stycket utgjorde en del. Magistratsvången var en bit klassisk Malmöjord. Med sina c:a 500 tunnland upptog delen väldiga domäner.

Exakt tidpunkt när våra magistratsvillor börja byggas kan - på ett undantag när - icke fastställas. Rådman Isak Malmborg gör 1814 den framställning·, vilken föranleder de ovannämnda av Kungl. Maj st år 1816 utfärdade bestämmelserna. Malmborg ägde då ett hus i Magistratsvången; dock är dettas belägenhet obekant.

MALMÖHUS SLOTT

Malmö slott (Mallme slått) =Malmöhus, Paa Malmöe slodt 1590. Se även Slottet. De i Malmö slotts befästningssystem ingående bastionerna äro resultatet av systematisk namngivning i tidig svensk tid (uppkallelsenamn). De behandlas icke vidare men uppräknas här: Ban&., Carolus, Carl Gustaf, Stenbock, Nyköping, Älvsborg, Vänersborg, Uppsala, Kalmar, Göteborg, Malmö, Jönköping och Norrköping.

Malta (Måka, finare Mållta), f. d. hus vid kanalen i närheten av Schougens bro. Namnet brukligt på 1860-, 70 och 80-talen. Uppkallat efter ön Malta i Medelhavet.

Margretetorp (Magretetå'rrp), f. d. gård och hussamling på Södervärn. Margretetorp 1827.

Mariedal (Mariedåul el. Mariedåulsgåuren). — Marieedahl 1861. Härefter: Mariedalsoägen.

Marietorp (MarietirTp) i Grönvången. Marietorp 1850. Uppkallat efter Metta Maria Nehrman, född Flensburg, f. 1733, d. 1829. Härefter: Marietorps alle.

Mon Bijou (Monglesjå, finare Monnbisjå). Monbijou 1835,Mon Bijou 1853. Ursprungligen utvärdshus anlagt omkr. 1810 av traktören C. G. Amilon, från 1865 folkskola (Monbijouskolan). Franskt = min ädelsten, mitt smycke. Härefter: Monbijousgatan.

Möllebacken (Myllebakken), f. d. bierkrog i Grönegatan.

Möllevången (Myllevången), stadsdel uppvuxen i 1900-talets första decennium på den mark som av ålder bär namnet Möllevången och sedan 1949 namn på en nyupprättad territorialförsamling.

Möllevångstorget

Möllevångsgården (Myllevångsgåuren), f. d. lantgård i Möllevången, anlagd av Frans Suell 1796. G. St. Möllevång. Jfr Lugnet II.

Nummer 9 Dal (Nommor nie Dal), gammal hus-samling där Fosievägen (sedermera Trelleborgsvägen) utgår från Ystadvägen. Ursprunget till namnet är en 1752 utlagd och namngiven s. k. plantagelycka, N:r 9 Dahl, liksom andra plantagelyckor namngiven efter landskapsnamn, i detta fall Dal = Dalsland. Å portarna stod ännu på 1930-talet inskriften "N:r 9 Dahl litt. A" etc. Härefter är i senare tid vägmötet Dalaplan uppkallat.

Nya Sege (Nya Sä.je eller Nya-sä.je), lantgård och f. d. värdshus vid Lundavägen i närheten av Stora Segeå. Nya Sege 1878. På fasaden stod i början av 1900-talet inskriften NYA. SEGE. Det är namngivet i förhållande till Gamla Sege (se ovan). Som annan benämning på Nya Sege förekommer Segekrog eller Segekrogshuset, båda 1850. Av de gamla värdshusbyggnaderna kvarstå ännu boningshuset och f. d. hållstallen närmast Lundavägen. Större delen av jorden, som brukas under nuv. Nya Sege gård är belägen inom Bulltofta. Det primära i namngivningen är Sege å (avd. II); se vidare Sege, Segegården och Segekrog, som äro identiska med Nya Sege.

Nya Staden (Nya Stan), de efter 1807 utlagda rätliniga gatorna och kvarteren i de södra och östra delarna av staden inom broarna. Nya staden 1827. Benämningen har i senare tid åter kommit ur bruk, då hela staden inom broarna numera uppfattas såsom Gamla Sta(de)n.

Nytorp, småbruk i Magistratsvången v. om Pildammarna. Nytorp 1816.

Oshergs längor (osbarjs längor el. osbarjska längorna), bostadskvarter i Kirsebergsstaden mellan Vattenverksvägen, Torngatan och Källaregatan, uppfört omkr. 1860 av en handlande Osberg.

Möllevångstorget Malmö

Pauli församling (Påuli fårsiimmling), upprättad enl. Kungl. brev 1883 23/2. Pauli kyrka (Påuli tjårrka), invigd 1882. Se även Rörsjökyrkan.

Per Anderssons mölla (Pärimnors mylla), f. d. väderkvarn vid Södra Förstadsgatan.

Sankt Petri kyrka (Petri tjårrka, finare tjörrka el. tjyrrka). Lat. Ecclesia beatorum Petri et Pauli apostolorum in Malmöghe 1346; Sancti Peders kirke 1401, S:t Petri kyrcka 1765. Under 1700- och 1800-talen användes i folkligt språkbruk mestadels benämningen Svensk-kyrkan; se denna art. Emot slutet av 1800-talet återupplivades (Sankt) Petri kyrka)

Petter bagares (Pittor bagares), lantgård å Spillepengsmarken i närheten av Arlövs sockerbruk. Se vidare art. Bagarestället.

Petterslust (Pittorslsst), lantställe vid Rönneholmsvägen; Petterslust 1886. Efter åkerbrukaren Nils Petter Pettersson.

Pilstorp (Pastårrp), f. d. lantställe, anlagt i slutet av 1700-talet. Pihlstorp 1827, 1840. Uppkallat efter poppelpilarna i den ännu bevarade parken, Pilstorpsparken

Quidingahuset (Kvidingahused), folklig benämning på lantstället Sjölunda efter ägaren, rådmannen N. H. Quiding.

Rackarehuset (Rakkarehused), f. d. hus vid Sallerupsvägen. Beboddes av rackaren — hästslaktaren.

Sankt Petri Kyrka

Malmö

Rapsagården eller Rapsatgården (Rappsagåuren), lantgård med läge söder om nuv. Föreningsgatan, där raps odlades.1) Rapsagården 1845, Rapsatgården 1850, 1853 och 1861 (G. St.). Skrivningen Rapsatgården är i anslutning till rapsat, en äldre svensk, från lågtyskan inkommen biform till raps; skrivningen Rapsagården och motsvarande uttal (Rappsagåuren) är raps med bindevokalen -a- i ordsammansättningar.

Rapsahusen, hussamling vid Rapsagården.

Ribban, kortform för Ribersborg badhus, använd på 1920- och 30-talen och även senare. Ribersborg (Rivorsbå'rrj, senare Riborsbå'rrj), ett av Malmö äldre lantställen, uppkallat efter handlanden Jöran Riber, d. 1763. Ribersborg 1796. — I äldre namngivning förekommer ändelsen -borg om befästa slott eller borgar, t. ex. Sövdeborg, sedermera om mera välbyggda egendomar i "ståndspersoners" besittning, såsom Ribersborg, men också i mera skämtsam eller ironisk användning.

Ridhuset (Ri'hused), äldre benämning på nuv. saluhallen vid Drottningtorget i dess egenskap av ridhus för Kronprinsens husarregemente (före 1899).

Rosenlund (Rosenlönn), f. d. lantställe, senare restaurant. Rosenlund 1816.

Rostorp (Rö stårp el. Rö stårpagåren), f. d. lantgård vid Lundavägen, uppkallad efter åkaren **A.N.Rosander. Gården** revs på 1920-talet, men efter densamma är uppkallat egnahemssamhället Rostorp (R6 stårp el. R östårpahusen), som uppstod 1923.

Rådstugan (Rå' stuan), äldre folklig benämning på rådhuset.

SLOTTS MÖLLAN

Rönneholm (Rynnehå'llm), lantställe, anlagt av borgmästare C. M. Nordlindh 1796. Rönneholm 1816. Namngivet efter plantagelyckan Rönnebergs härad, som ingick i arealen. Det är inte uteslutet, att herregårdsnamnet Rönneholm i Stehag varit förebilden, men denna gård, som anlagts omkr. 1540, är uppkallad efter Rönneå. Efter Rönneholm i Malmö är Rönneholmsvägen namngiven.

Rörsjökyrkan (Rörsjötjårrkan), folkligt binamn på S:t Pauli kyrka i Rörsjöstaden. Annars: Påuli tjårrka.
Rörsjöstaden (Rörsjöstan, även Rörsjön), stadsdel som efter omkr. 1880 uppstått å Rörsjömarken.

Saaris (SEirris), villa vid Lundavägen. Saaris 1892. Uppkallad efter godset Saaris i Finland. Efter Saaris i Malmö är villa Saaris vid Stationsvägen i Åkarp uppkallad i början av 1900-talet.

Sege (Sä.je) = Nya Sege, lantgård och f. d. värdshus vid Lundavägen. Sege Claus Bödkers karta över Malmö 1697, Sege Caroli kb. 1845. Se vidare under Gamla Sege och Nya Sege samt följande artiklar. I detta sammanhang skall nämnas, att stationsnamnet Sege å Malmö - Simrishamns-banan är en relativt sen nybildning från 1893. Denna station och hussamlingen, som där uppstått, äro belägna å ägorna till Arlöv n:r 3 i Burlövs socken i närheten av Arlövs forna bysamhälle, varav gårdsplats och åbyggnader till Arlöv 3 numera är den sista resten. Angående betydelsen av Sege- i därmed sammansatta namn.

Segegården (Sä.jegåren), = Nya Sege, se denna art.

Segeholm (ej använt i tal), detsamma som Gamla Sege, Segeholms-huset 1816, Segeholm 1827 och senare.

Segekrog eller Segekroget (Sä.jekrued), f. d. värdshus, som ingår i nuv. Nya Sege gård. Segekrog eller **Segekrogshuset** 1850. Se vidare Sege, Segegården och Nya Sege.

Segemölla (Säjemblla), f. d. vattenkvarn och jordegendom vid Segeå vid gränsen emot Arlöv i Burlövs s:n. Seye mölle 1434 och 1500, Seggemölle 1569, Sejemölla 1677, Seije Mölla 1684, Segeqmarn 1765, Segequarn 1853 (då såsom namn på en jord). Då Malmö stad år 1500 tillbytte sig Segemölla av kungl. maj:t och kronan, angives den vara belägen i Burlövs socken), och även senare har den periodvis tillhört Burlövs s:n, då invånarna varit skrivna där på grund av den närmare belägenheten till Burlövs kyrka. Segemölla nedbrann 1802 och blev aldrig återuppbyggd, och behovet av annat kvarnställe blev snart tillgodosett genom tillkomsten av väderkvarnen Högamölla m. fl. Ännu kvarligga grundstenar efter Segemölla mittför Arlövgårdens ägor vid sammanflödet av Stora och Lilla Segeå.

Silla-Pera-husen (Sillapärahusen), två hus i Kirsebergsstaden, uppkallade efter en ägare, benämnd Silla-Pären. (Senare hälften av 1800-talet.)

Sjölunda, sommarvilla belägen mellan stambanan och havsstranden, anlagd på 1850-talet av rådmannen Nils Quiding. Quidingahuset. Det kvarstod till 1926. Efter Sjölunda är i senare tid en närbelägen hållplats å linjen Malmö — Lund uppkallad.

Skitte-Thomsons (Sjitte-Tommsens), hus vid Generalsgatan; har tillhört Thomas Tobias Thomson, f. 1811, d. 1892. Skåne (Skåune), f. d. lantgård, riven före 1936. Ursprunget till namnet är plantagelyckan n:r 12 Skåne, utlagd och namngiven 1752. Jfr N:r 9 Dal, Jämtland m. fl.

Slottet (Slåtted), jämte Malmö slott den vanliga benämningen på Malmöhus slott; komma po slåtted— bliva ådömd fängelsestraff (sedan fängelset inrättades där 1827). I samma mening användes uttrycket komma po nässtor.

Slottsmöllan (Slå'ttsmyllan), holländsk mölla vid Malmöhus, byggd 1850 på platsen för en äldre stubbamölla från 1600-talet. Slottsmöllan 1827.

Slussahuset (Slusahused), hus i närheten av nuv. Turbinen. Slussahuset 1847. Av dial. dus el. slusa i bet. vattendrag el. kanal med reglerbart vattenstånd.

Smörklumpahuset (Smörklömmpahused), hus vid Kirsebergsgatan, Så benämnt i senare hälften av 1800-talet, emedan det var målat i en framträdande gul färg.

Snurran (Snurran), enligt en icke närmare kontrollerad uppgift en gård i Gröngatan, så benämnd på grund av sitt egendomliga byggnadssätt.

Sommarraden (Såmmar-ran), husrad i Hospitalsgatan (omfattande gammalt n:r 671 t. o. m. 683); efter bryggaren Olaus Sommar, som 1771 blev ägare till densamma.

Sorgenfri (Sårjenfrig, förr lantställe, numera bebyggt område. Sorgenfri 1842, Sorgenfrid (!) 1845. Troligtvis uppkallelsenamn efter slottet Sorgenfri i Kongens Lyngby i Danmark, som blev namngivet på 1690-talet. — Härefter: Sorgenfriskolan och Sorgenfrivägen.

Spillepengshusen, samtliga habitationer å Spillepeng eller Spillepengsmarken; bestodo av Augustenfrid, Bagarestället, Fönike-Hansens, Gamla Sege eller Segeholm, Göingahuset och Kalinehuset eller Lilla Kalinan; se dessa namn var för sig. Om. Spillepeng, se avd. II.

Spånehusen (Spåunehusen), hus-samling med läge vid nuv. Spångatan ö. om Södra Förstadsgatan. Spånehusen 1816. Som första led ingår ev. spåna, skånsk form för "spån", alltså husen som varit spåntäckta (eller haft ovangavlarna klädda med spån?)

Stadt Hamburg (Statthåmmbårj), värdshus och teaterbyggnad från 1808 i kvarteret av samma namn vid Gustav Adolfs torg. Uppkallelsenamn från tyskan.

Stickan, kortform för Tändsticksfabriken i östra Förstaden, (senare hälften av 1800-talet). Annars: Tännestikkefabriked.

Stolpahuset (Stållpahused), f. d. hus vid n. v. sidan av Lilla Torg. Huset hade ett utbygge, som vilade på grova stolpar.

Svattan, f. d. gård vid Rönneholmsvägen. Stadsbokhållaren fick 1748 tillstånd att anlägga en skvaltkvarn vid Pildammen, nedanför jordvallen i Rådmansvången. Svalla, skånsk benämning på skvaltkvarn, mindre husbehovskvarn, som drevs med vattenkraft.

Svensk-kyrkan (Svitnnsk-tjårrkan el. ' J, det folkliga namnet på S:t Petri kyrka. På 1890-talet började det officiella namnet (Sankt) Petri kyrka komma i bruk i dagligt tal (jfr Isberg, Syner, drömmar, verklighet s. 117), men ännu omkr. 1930 förekom Svensk-kyrkan bland de äldre av stadens hantverkar- och arbetarbefolkning. Namnet torde ha uppstått i slutet av 1600-talet eller början av 1700-talet i motsats till Tyskkyrkan (Caroli kyrka); se denna art. Utanför Malmö har som benämning på S:t Petri kyrka iakttagits Stor-tjårrken i Tygelsjö i Oxie härad.

Sånekulla (Sånekolla el. Sånnekolla el. Sånekölla), lantställe vid Limhamnsvägen, anlagt 1798 av handl. Pehr Sånasson.

Södervärn (Södorvä.rn; formen med södor- är rspr. påverkad; en mera genuin form Synnervä.rn är påträffad på Söderslätt), det äldre namnet på Södra Förstaden, ännu i folkligt tal. Synderroeern 1587, Södra Wärn 1713, Södre Wärn 1726. Det är näppeligen i bet. "befästning" som -värn ingår iSödervärn och Östervärn, eftersom de icke ingått i något äldre befästningssystem. Det är hellre värn i en speciell betydelse "inhägnat områdeDenna betydelse passar mycket väl in på värnarna i Malmö, som ursprungligen varit små hus-samlingar, omgivna av inhägnade lyckor eller trädgårdstomter. Invånarna kallades Vä.rnaboa. Som en egendomlighet skall nämnas, att ifrån Södervärn och östervärn en särskild betydelse hos "värn" uppstått i västra Skåne, nämligen "förortsbebyggelse" (nära den-större orten), "hus-samling utanför bykomplex el. stad el. vid infarten till herregård". Som exempel kunna nämnas: Norrevärn i Ystad, Värnen i Skanör, Rynge värn i Sjörup, Lindby värn i Svenstorp, Värnen i Torreberga i Nevitshög, Norrevärn och Cistervärn i Landskrona, Södervärn i Hälsingborg, Rynkevärn och Norrevärn i Skromberga i Ekeby och Värnen i Ängelholm, som alla torde vara yngre än Värnarna i Malmö.

Södra Förstaden (Södra Fårstån). 1 folkligt tal vanligen Södervärn, (se ovan). Sedan 1700-talet har i officiella handlingar omväxlande använts Södervärn och Södra Förstaden, det senare t. ex. i en invånarelängd från 1759. Numera är Södra Förstaden det officiella namnet, sedan Södervärn blivit namnet på en järnvägsstation med kringliggande bebyggelse längre söderut.
Terningholm (Tärninghå'llm, Tärnehå'llm), lantställe, i senare tid i förening med tvålfabrik. Uppkallat efter borgmästaren Terning Hansen, d. 1684. Terningsholm 1678, Ternesholm 1684, Tärningholm 1713, 1726, 1805,
Terningholms gård 1847. Ändelsen -holm är en biform till holme och ingår i åtskilliga namn på herregårdar från den senare medeltiden samt 15- och 1600-talen, t. ex. Svaneholm,namngivet omkr. 1530 och Marsvinsholm från 1640. Ändelsen -holm har dels den vanliga betydelsen mindre ö eller av vattengravar omgiven gårdsplats, dels ock över omgivningen upphöjd terräng, men den kunde småningom också användas om lågt liggande bebyggelse. Den förekommer gärna fr. o. m. 1600-talet i samband med mera välbyggda egendomar i "ståndspersoners" besittning. — Efter Terningholm är Terningholmsgatan uppkallad.

Tobakshusen, hus-samling intill Spånehusen; i den s. k. Tobakslyckan 1766 (efter en tobaksplantage?). Tobakshuset 1741, Tobakshusen 1850 och ännu i stadsfullm:s protokoll 1902.

Tunneln (Tönnelen), stenhus från 1500-talet med medeltida källarvalv, beläget i Adelgatan 4. Från 1866 restaurant med namnet Tunneln; namngiven efter de långsträckta källarvalven.

Tusculanum (Toskelånom, Tyskelånom), f. d. lantställe vid Sallerupsvägen, sedan 1937 ålderdomshem tillhörigt Pastor Svärds stiftelse. Tusculanum 1878. Byggt av förste stadsläkaren J. H. Falck (f. 1825, d. 1901). Namnet är uppkallelse efter romaren Ciceros lantgård Tusculanum vid den italienska staden Tusculum. Sedan Ciceros tid har Tusculanum fått betydelsen "lantställe, dit lärde män eller politiker draga sig tillbaka för rekreation". Såsom ålderdomshem har detta Tusculanum fått behålla sitt namn, som passar väl till dess egenskap av lugn tillflyktsort. Bland befolkningen vid Sallerupsvägen ävensom i Husie benämndes T. vanligen Falckens lantställe.

Tvillingahusen, två hus i Kirsebergsstaden; två parallella byggnader av lika utseende mellan Torngatan och Kejsaregatan.

Tyskan, se Tysk-kyrkan.

Tysk-kyrkan (TPssk-tjårrkan el. Tssk-tjårrkan el. Tysskan), gammalt folkligt namn på Caroli kyrka Tyska eller Caroli kyrka 1765, vid Tyskkyrkan 1861, Caroli eller Tysk-kyrkan 1876 ovanligt i skrift, men längre senare använt i tal, även om den 1880 nybyggda kyrkan, som ännu omkr. 1930 av äldre Malmöbor benämndes Tyssk-tjårrkan omväxlande med Karöli tjårrka. Som bevis på hur konservativt språkbruket varit, skall omtalas, att de tyska gudstjänsterna avvecklades successivt och ersattes med svenska redan under tiden 1778-1839.

Uppland (öpplann el. öpplannsgåuren), en farm.

Upland 1853 och G. St. Ursprungligen namnet på en plantagelycka, belagt 1752, som liksom övriga sådana lyckor var namngiven efter svenska landskap.

Vallamöllan, f. d. väderkvarn i kv. Möllebacken ö. om Norregatan med tillträde genom Vallagränd, nedtagen på 1850- talet. Var belägen på återstoden av en gammal fästningsvall.

Värnarna (Vä.rnana), de båda förstäderna Södervärn och Östervärn Wärnarne 1765. Även i ental: Värnen, då det av sammanhanget framgår vilken som avses (inge po vä.rnen). Invånarna på Värnarna kallades vä.rnaboa.

Värnhem (Vä.rnhimm el. Värnhi'mm), f. d. lantgård vid hörnet av Lundavägen och Sallerupsvägen. Innehavaren kallades Vä.rnhimmaren. Alma Falkman nämner i "Gamla minnen från 1860-70-talets Malmö " Jeppa Andersson på Värnhem". — Efter Värnhem är uppkallat Värnhemstorget, och i senare tid har ålderdomshemmet vid Sallerupsvägen (jfr Inrättningen) övertagit namnet Värnhem.

Åbohusen, enligt uppgift från 1930-talet några gamla hus ö.om Pildammarna. Uppkallelse efter Åbo i Finland, eller av skånskt åbo = hemmansbrukare? örnamöllan (O.rnamyllan), en f. d. väderkvarn (stubbainölla); namnet antecknat på 1920-talet, men icke närmare lokaliserat.

Örnamöllan (O.rnamyllan), en f. d. väderkvarn (stubbainölla); namnet antecknat på 1920-talet, men icke närmare lokaliserat.

Sallerupsvägen mot Värnhem.

Östergötland, en farm, angiven såsom sådan 1853 och 1861. Namnet går tillbaka på en 1752 utlagd och namngiven plantagelycka n:r 6 Östergötland; jfr art. Plantagelyckorna, avd. II. Östervärn (Y sstorvä.rn), detsamma som östra Förstaden Österrniern 1627, Östre Wärn 1726, 1838. Östra Förstaden och Östervärn ha använts omväxlande i handlingarna sedan 1700-talet, men östervärn synes vara den äldsta benämningen och den som mest använts i folkligt tal. Sedan 1890-talet är östervärn namnet på en station å Malmö—Simrishamns-banan (nuv. Lundavägens hållplats). Östra Förstaden (Y sstra Fårstin). Namnet förekommer redan i en invånarelängd från 1759, men det var i äldre tid mindre brukligt, och i stället användes Östervärn.

Östervärns station. Husen i bakgrunden ligger vid Mellangatan-Fredsgatan år 1900

G. Siegbahns affär och Östervärns järnhandel på Lundavägen 7. År 1911